

Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо здійснення поховання осіб шляхом біопоховання,
розвіювання праху померлого*

***Анотація.** В аналітичній записці розкрито питання правового регулювання видів поховання померлих осіб у державах-членах Європейського Союзу (Польщі, Хорватії, Литві, Естонії, Швеції), а також США. З'ясовано можливість здійснення поховання померлих осіб шляхом біопоховання та кремації. Досліджено порядок здійснення розвіювання праху кремованих тіл померлих осіб.*

***Ключові слова:** померла особа, поховання, біопоховання, кремація, крематорій, розвіювання праху померлих осіб.*

Вступ

Питання поводження з тілом померлої особи та видів поховання в Україні набуває дедалі більшої актуальності у зв'язку зі зміною суспільних уявлень, розвитком екологічної свідомості та пошуком альтернативних видів традиційним похованням. Це обумовлюється також і значними площами територій, відведеними під кладовища.

Такі види поховання, як розвіювання праху після кремації тіла померлого та біопоховання, що передбачає мінімальний вплив на довкілля, поступово входять у сферу суспільного обговорення.

Законодавче регулювання цих питань в Україні історично орієнтоване на традиційні види поховання. Закон України «Про поховання та похоронну справу»¹ (далі – Закон) визначає загальні правові засади здійснення в Україні діяльності з поховання померлих, регулює відносини, що виникають після смерті (загибелі) особи, щодо проведення процедури поховання, а також встановлює гарантії належного ставлення до тіла (останків, праху) померлого та збереження місця поховання.

Відповідно до частин першої та третьої статті 6 Закону усі громадяни мають право на поховання їхнього тіла та волевиявлення про належне ставлення до тіла після смерті. Виконання волевиявлення громадян про належне ставлення до їхнього тіла після смерті в частині щодо кремації тіла здійснюється відповідно до закону.

В Україні видами поховань померлих осіб, відповідно до статті 26 Закону, є:

- закопування в могилі труни з тілом померлого;
- спалювання в крематорії труни з тілом померлого та закопування в могилі чи розміщення в колумбарній ніші урни з прахом померлого;
- розвіювання праху померлого.

¹ Про поховання та похоронну справу : Закон України від 10.07.2003 р. № 1102-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-15#Text>

Водночас Закон допускає здійснення поховання померлих іншим способом, виходячи із етнічних, релігійних чи культурних традицій.

Визначаючи одним із видів поховання померлої особи розвіювання праху померлого, Закон, однак, не передбачає якихось регуляційних механізмів, зокрема здійснення такого розвіювання на певній місцевості, його способу тощо. Головне, щоб поховання померлих здійснювалося з дотриманням вимог санітарно-епідеміологічного законодавства. Що ж стосується біопоховання (або екологічного поховання), то Закон не передбачає такого виду поховання. Тому ситуація зумовлює необхідність аналізу зарубіжного досвіду правового регулювання цих питань із метою визначення шляхів вдосконалення національного законодавства.

У дослідженні проаналізовано досвід Польщі, Хорватії, Литви, Естонії, Швеції та США щодо правового регулювання здійснення поховання осіб. У цьому контексті розглянуто питання щодо можливості здійснення поховання померлих осіб шляхом біопоховання, кремації тіл померлих осіб, а також розвіювання праху кремованих тіл померлих осіб.

Слід відзначити, що питання, які розглядаються в аналітичній записці, перебувають у системному зв'язку з попередніми дослідженнями щодо зарубіжного досвіду правового регулювання поховання, надання ритуальних послуг, організації кладовищ, альтернативних видів поховань².

Основна частина

Польща. У Польщі питання поховання осіб регулюються Законом про кладовища та поховання померлих³ (далі – Закон). Статтею 12 Закону передбачено, що тіла померлих можуть бути поховані шляхом поміщення їх у земляні могили, цегляні могили або катакомби, а також занурення їх у море. Занурення тіла особи у море відбувається відповідно до морських звичаїв у особливих випадках: якщо смерть настала на суднах у морі і таке судно не може прибути до порту, включеного до програми рейсу, протягом 24 годин (стаття 16 Закону).

Рештки, отримані в результаті кремації тіл (прах), можуть також зберігатися в колумбаріях. Земляні могили, цегляні могили та колумбарії, призначені для поховання трупів і останків людей, можуть розташовуватися лише на кладовищах (стаття 12 Закону). Слід наголосити, що у Польщі прах померлого заборонено розвіювати.

Наразі немає жодних нормативних вимог, що регулюють кремацію. Крематорії у Польщі працюють на основі інструкцій виробника крематорійної печі. Інструкції виробників таких печей рекомендують, щоб труна була нефарбованою та мала невелику кількість металевих деталей. Із 2011 року

² Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо поховання, надання ритуальних послуг, організації кладовищ, альтернативних видів поховань. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/industry_policy/analytical_notes-indst/74635.html

³ Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych. Dz.U. 1959 nr 11 poz. 62. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19590110062>

встановлено, що крематорії не мають негативного впливу на навколишнє середовище, тому не вимагається готувати звіти про стан довкілля щодо роботи крематоріїв. Єдиною вимогою для будівництва крематорію є отримання дозволу на будівництво⁴.

Принагідно відзначимо, що перший крематорій у Польщі був побудований у 1993 році, і того ж року відбулася перша кремація. Наразі діє близько 70 державних та приватних крематоріїв. При цьому у Польщі не ведеться жодної офіційної статистики щодо кількості здійснених кремацій. Згідно з даними Польської палати похоронної справи, у 2021 році (Covid-19) було проведено близько 500 000 похоронів, включаючи 200 000 кремацій. У великих містах кремацію померлого обирають 50-70% людей. У Польщі загалом цей відсоток становить близько 20-30%.

Найпоширенішою формою поховання у Польщі все ще залишається закопування тіла в землю в труні. На початку 21 століття в Польщі працювало лише кілька крематоріїв. Сьогодні, урахувавши зростання інтересу до похоронів із передкремацією, збільшується також кількість крематоріїв – вони працюють у всіх регіонах, що робить таку послугу більш доступною. Інтерес до цього виду поховання зростає з таких причин:

- зменшення площі земель, відведених під кладовища;
- нижча ціна такої послуги;
- зміна ставлення до кремації;
- культурні та релігійні зміни;
- зручність догляду за місцем поховання⁵.

Слід додати, що у Законі не передбачено здійснення поховання осіб шляхом біопоховання (екологічного поховання). Водночас відзначимо, що у Польщі є так званий «Ліс пам'яті» (*Рис. 1. – на таблиці зазначено: «Ліс пам'яті. Будь-ласка не заходьте на огорожену територію поховання та не залишайте там свічки і квіти»⁶*) – унікальне місце, розташоване на території міського кладовища. Це простір, присвячений спогляданню та пам'яті померлих, що дозволяє проводити екологічно чисті поховання в біорозкладних урнах. Донедавна цей новий та безпрецедентний метод поховання рідних у Польщі був можливий лише на найбільшому некрополі Познані – Юніково. Наразі ж у Познані діє другий «Ліс пам'яті», розташований на кладовищі Мілостово. Такі заходи є ініціативою міської влади Познані, що дозволяє поховання в біорозкладних урнах на території міських кладовищ у спеціально відведених місцях – тихій, лісистій місцевості, що не має жодної схожості з цими кладовищами. Там немає надгробків, пам'ятників чи хрестів. Місця поховань

⁴ ECPRD Request 5184. Regulations and Statistics on Cremation. The Parliament of Georgia. 07.09.2022. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/733339>

⁵ ECPRD Request 5184. Regulations and Statistics on Cremation. The Parliament of Georgia. 07.09.2022. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/733339>

⁶ Na tym poznańskim cmentarzu nie ma krzyży ani nagrobków. Urządza się tu ekologiczne pochówki. URL: <https://www.fakt.pl/hobby/turystyka/jedynie-takie-miejsca-w-polsce-tu-chowa-sie-zmarlych-w-ekologicznych-urnach/1e16fl>

жодним чином не позначені. На прохання родини імена померлих викарбувані на двох кам'яних табличках, де можна поставити символічні свічки або квіти⁷.

Рис. 1

Хорватія. У Хорватії порядок та умови надання похоронних послуг, права та обов'язки організаторів похорону тощо регулюються Законом про похоронні послуги⁸ (далі – Закон). Відповідно до статті 4 Закону похоронне бюро – це компанія, фізична особа-підприємець або ремісник, зареєстровані у відповідному реєстрі для надання похоронних послуг, які мають місцезнаходження на території Хорватії, за винятком судового медика, призначеного відповідно до спеціальних нормативних актів, що регулюють організацію та діяльність служби судової медицини. Похоронним бюро також є фізична особа-підприємець або юридична особа, зареєстрована для здійснення похоронної діяльності, яка має місцезнаходження на території держави-члена Європейського Союзу або держави-учасниці Угоди про Європейський економічний простір.

Похоронне бюро зобов'язане надавати свої послуги відповідно до професійних стандартів, на рівних умовах для всіх та з належною повагою до покійного та його родини (стаття 5 Закону).

Відповідно до статті 8 Закону одними із похоронних послуг є кремація померлого поза межами кладовища, а також організація розвіювання праху померлого на природі (у морі, річках, лісах, горах, на луках тощо).

⁷ Ekologiczny pochówek także w Polsce. W Poznaniu działa Las Pamięci. URL: <https://magazynbiomasa.pl/ekologiczny-pochówek-także-w-polsce/>

⁸ Zakon o pogrebničkoj djelatnosti na snazi od 01.01.2020. URL: <https://www.zakon.hr/z/778/zakon-o-pogrebnickoj-djelatnosti>

Згідно з частиною третьою статті 10 Закону похоронний центр, в якому є приміщення для кремації померлої особи, а також обладнання для цього повинні відповідати вимогам, встановленим у нормативних актах щодо технічного обладнання та безпеки праці, охорони та поліпшення навколишнього середовища, захисту від шуму, шкідливих викидів. Похоронний центр – це об’єкт, що знаходиться поза межами кладовища, має всі адміністративні та робочі приміщення для поховання та кремації померлої особи, а також для професійного та гідного проведення похоронних послуг (пункт 7 частини першої статті 4 Закону).

У Законі не передбачено здійснення поховання осіб шляхом біопоховання (екологічного поховання).

Слід відзначити, що перший крематорій у Хорватії було відкрито в Загребі в 1985 році і перша кремація відбулася того ж року. Наразі ж у Хорватії є 2 державні крематорії (у Загребі та Осієку). Крематорій в Осієку було відкрито у 2021 році. Кількість кремацій на рік у Загребі, починаючи з відкриття крематорію (цифри включають кремації померлих та анатомічних матеріалів)⁹, представлена у *Таблиці 1*.

Таблиця 1

Рік	Кількість кремацій
1985	1
1986	836
1987	938
1988	1073
1989	1212
1990	1464
1991	1786
1992	2287
1993	2760
1994	3037
1995	3109
1996	3385
1997	3476
1998	3312
1999	3201
2000	3080
2001	2969
2002	2838
2003	3392
2004	3824
2005	4036
2006	4045
2007	4400
2008	4453
2009	4664
2010	5052

⁹ ECPRD Request 5184. Regulations and Statistics on Cremation. The Parliament of Georgia. 07.09.2022. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/733339>

Рік	Кількість кремацій
2011	5065
2012	5177
2013	5354
2014	5446
2015	6114
2016	5896
2017	6193
2018	6440
2019	6554
2020	7337
2021	8175

Наразі у Хорватії співвідношення кількості поховань шляхом поміщення померлих у земляні могили та кремацій становить приблизно 50% / 50%, з тенденцією до зростання кількості кремацій приблизно на 5% на рік¹⁰.

Литва. У Литві питання поховання регулюються Законом про поховання людських останків¹¹ (далі – Закон). Відповідно до статті 3 Закону кожна повнолітня дієздатна особа має право у встановленому Законом порядку висловити свою волю (згоду або незгоду) щодо кремації своїх останків після смерті. Така воля може бути висловлена у порядку, встановленому Цивільним кодексом Литовської Республіки, у заповіті або в іншому документі про висловлення волі, засвідченому нотаріусом чи іншою уповноваженою особою. Висловлюючи волю щодо кремації своїх останків у заповіті або іншому документі про висловлення волі, можна призначити (вказати) особу, яка здійснюватиме її виконання. Водночас особа в будь-який час може змінити висловлені нею побажання щодо кремації своїх останків після смерті, зокрема шляхом внесення змін до заповіту або іншого документа, що містить волевиявлення.

Кремація померлої особи здійснюється на підставі заяви про кремацію останків, поданої особою, яка організовує поховання, або надавачем похоронних послуг, та після подання документів, зазначених у частині другій статті 6 Закону. Особа, яка організовує поховання, або надавач похоронних послуг, заповнює у кремаційному підприємстві заяву за формою, встановленою Урядом Литовської Республіки або уповноваженим ним органом.

Займатися діяльністю з кремації дозволяється юридичним особам, зареєстрованим у Литві, юридичним особам або іншим організаціям, заснованим в іншій державі-члені Європейського Союзу або в державі Європейського економічного простору, або їх філіях, які мають ліцензію на діяльність з кремації, видану уповноваженим урядом органом. Кремаційне підприємство, здійснюючи кремаційну діяльність, зобов'язане дотримуватися вимог щодо охорони навколишнього середовища, встановлених міністром охорони

¹⁰ ECPRD Request 5184. Regulations and Statistics on Cremation. The Parliament of Georgia. 07.09.2022. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/733339>

¹¹ Lietuvos Respublikos žmonių palaikų laidojimo įstatymas 2007 m. gruodžio 20 d. Nr. X-1404. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.312055/asr>

навколишнього середовища (стаття 11 Закону). Кремаційне підприємство має забезпечити належну підготовку людських останків до кремації. Правила підготовки останків до кремації затверджує Уряд або уповноважений ним орган (стаття 12 Закону).

Кремаційне підприємство видає кремовані останки померлої особи особі, яка здійснює поховання, або особі, уповноваженій нею на отримання кремованих останків, після заповнення заяви за формою, встановленою Урядом або уповноваженим ним органом. Кремаційне підприємство в журналі реєстрації кремації зазначає, на яких кладовищах будуть поховані (зберігатися) кремовані останки померлої особи, або зазначає факт, що кремовані останки не будуть поховані (зберігатися) у порядку, встановленому правилами утримання кладовищ, а також видає довідку, що підтверджує факт кремації померлого. У цій довідці зазначаються ім'я, прізвище померлого, код особи, дата кремації, назва кремаційного підприємства, адреса та номер телефону.

Кремовані останки померлої особи ховають (зберігають), поміщаючи їх у могилу на кладовищі або нішу в колумбарії, а прах кремованих останків розвіюють на спеціально відведеному для цього майданчику на кладовищі, не ближче ніж за 5 км від узбережжя Балтійського моря, у річках, за винятком урбанізованих територій та пляжів, або іншим чином, у порядку, встановленому Правилами утримання кладовищ, затвердженими Урядом або уповноваженим ним органом, однак це має бути зроблено без порушення прав та законних інтересів інших осіб, а також громадського порядку. Кремовані останки людини в урні можуть тимчасово зберігатися вдома або в інших місцях, придатних для зберігання (стаття 15 Закону).

Слід відзначити, що Закон не передбачає здійснення поховання осіб шляхом біопоховання. Утім, у Литві про такий вид поховання померлих вже ведуться дискусії. Зокрема, висловлюється сподівання, що в майбутньому в Литві з'являться й екологічні лісові кладовища – практика, що добре зарекомендувала себе в деяких зарубіжних країнах. Такі поховання передбачають, що тіла померлих осіб мають бути повністю небальзамовані, одягнені в одяг із натуральних тканин, або бути в урні, що повністю розкладається. У місцях захоронення не встановлюють пам'ятників, могили позначають простою кам'яною табличкою або камінцем¹². Як наголошує керівник одного із похоронних бюро «Tylos namai» Т. Урбшас: «Попит на виключно «екологічні» поховання в Литві поки що невеликий»¹³.

Естонія. В Естонії вимоги щодо поховання на кладовищі та кремації тіла померлої людини або її останків, питання створення, управління, використання та закриття кладовища для поховання, а також вимоги щодо зберігання та перевезення померлої людини регулюються Законом про кладовища¹⁴. Відповідно до § 9 Закону в Естонії поховання відбувається шляхом поховання в землі на кладовищі або кремації.

¹² Kokios yra ekologiškos laidotuvės Lietuvoje. URL: <https://nyksciai.lt/kas-yra-ekologiskos-laidotuves-lietuvoje>

¹³ Ekologiškos ir tvarios laidotuvės: ar sutiktumėte, kad jūsų kūnas būtų kompostuotas? URL: <https://reverum.lt/ekologiskos-ir-tvarios-laidotuves-ar-sutiktumete-kad-jusu-kunas-butu-kompostuotas/>

¹⁴ Kalmistuseadus, vastu võetud 23.02.2011. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/KalmS>

Заборонено здійснювати кремацію померлої особи, яку не впізнають. Також на підставі постанови прокуратури заборонено кремувати померлу особу, яка померла внаслідок кримінального правопорушення (§ 9 Закону).

Відповідно до § 10 Закону кремація має проводитися з гідністю, враховуючи, за можливості, релігійну та культурну приналежність померлої особи. Cremaція здійснюється на підставі свідоцтва про смерть, а мертвонароджена дитина кремується на підставі медичного свідоцтва про смерть. Свідоцтво про смерть, видане в іноземній державі, не потребує легалізації чи апостиля. В обґрунтованих випадках адміністратор кладовища може вимагати переклад свідоцтва про смерть, виданого в іноземній державі. Перед кремацією особа, яка замовляє кремацію, та крематор укладають договір про кремацію померлої особи. Усі останки, крім попелу, що утворився внаслідок кремації, підлягають додатковій обробці. Протези та інші сторонні тіла, знайдені в тілі після кремації померлої особи, відокремлюються від попелу та знищуються крематором, якщо інше не погоджено в договорі, укладеному між особою, яка замовляє кремацію, та крематором. Прах померлої особи поміщається в герметичний контейнер або урну, де має бути прикріплена записка з даними про кремовану особу та датою кремації. Крематор зобов'язаний збирати та зберігати дані щодо кремації: 1) ім'я, прізвище та персональний ідентифікаційний код або дату народження кремованої померлої особи; 2) час смерті кремованої померлої особи; 3) добровільно надані дані щодо релігійної приналежності кремованої померлої особи; 4) час кремації; 5) дані про особу, яка замовила кремацію (ім'я та прізвище, персональний ідентифікаційний код або дату народження, контактні дані).

Якщо прах кремованої померлої особи не було доставлено особі, яка замовила кремацію, у строк, зазначений у договорі про кремацію, крематор зобов'язаний зберігати цей прах протягом щонайменше одного року після закінчення строку, узгодженого в договорі. Після цього орган місцевого самоврядування, на території якого знаходилося останнє місце проживання кремованої померлої особи, зареєстроване в реєстрі населення, зобов'язаний поховати прах.

Згідно з частиною третьою § 7 Закону порядок розміщення урни в колумбарії (будівлі або її частині, призначеній для зберігання урн із прахом та самого праху) визначається у правилах користування кладовищем.

Слід відзначити, що перший Талліннський крематорій відкрився лише після відновлення незалежності Естонії на початку 1990-х років. Наразі ж кількість кремацій зараз приблизно така ж, як і кількість поховань померлих осіб у землі¹⁵.

Таким чином, Законом не врегульовано питання розвіювання праху померлого та біопоховання. Водночас Закон й не забороняє цього. Зокрема, як свідчить практика, наразі в Естонії є випадки висаджування дерев на місцях поховання праху померлого або захоронення померлого у власному саду чи на

¹⁵ Estonian funeral culture undergoing a mini-revolution. URL: <https://news.err.ee/1609159579/estonian-funeral-culture-undergoing-a-mini-revolution>

фермі. Популярним стає поховання у морі (Талліннській затоці) – розвіювання праху. Так, судноплавна компанія Tallink щомісяця отримує кілька замовлень на розвіювання праху померлого з палуби одного з її суден, під час його перебування в морі.¹⁶

Швеція. У Швеції питання здійснення поховань регулюються Законом про поховання¹⁷ (далі – Закон). У Швеції видами поховань є закопування в могилі труни з тілом або кремація.

Відповідно до § 1 Глави 5 Закону у разі смерті особи її побажання щодо виду поховання, висловлене за життя, має бути виконане, наскільки це можливо, особою, яка організовує поховання (родич, близький друг). Якщо ж немає кому організувати поховання, то його організує муніципалітет, де померла особа була востаннє зареєстрована, або, якщо померла особа не була зареєстрована у Швеції, – муніципалітет, де настала смерть.

Якщо спадкоємці померлого не можуть дійти згоди щодо кремації або поховання шляхом закопування у землю, керівник похоронної служби за місцем останньої реєстрації померлого повинен, на їхнє прохання, виступити посередником між сторонами. Якщо досягається згода, керівник закріплює їхню домовленість. Якщо згоди досягти не вдається, керівник замість цього на підставі власного висновку передає спір до адміністрації округу (§ 3 Глави 5 Закону).

Відповідно до § 5 Глави 5 Закону тіло або прах можуть бути поховані лише на громадському або приватному кладовищі. Однак, Уряд може видавати розпорядження про інший порядок поводження із прахом, а також правила щодо поховання з метою забезпечення охорони здоров'я.

Після кремації прах померлого поміщається в урну та має бути похований протягом одного року з моменту кремації. Проте, керівник похоронного бюро або власник крематорію, який зберігає прах, може надати відстрочку щодо поховання, якщо для цього є особливі підстави (§ 11 Глави 5 Закону).

Після кремації прах померлого може бути виданий фізичній особі лише в тому випадку, якщо вона має намір: перевезти прах на кладовище, яке не розташоване біля крематорію; поховати прах у місці, відмінному від кладовища; вивезти прах за межі Швеції (§ 14 Глави 5 Закону). Якщо ж керівник похоронного бюро або власник крематорію, який зберігає прах, знає про наявність суперечки щодо місця поховання, прах померлого не може бути виданий або іншим чином вивезений до остаточного вирішення цієї суперечки.

Відповідно до § 1 Глави 1 Закону кладовищем є ділянки або простори, які належним чином облаштовані для зберігання останків або праху померлих і які використовуються для цієї мети, насамперед церковні кладовища або інші похоронні ділянки, меморіальні гаї, колумбарії або урни-стіни.

У контексті визначення терміна «поховання» (§ 1 Глави 1 Закону) встановлено, що прах померлого після кремації може бути розвіяний у меморіальному гаї чи в іншому місці, відмінному від кладовища.

¹⁶ Estonian funeral culture undergoing a mini-revolution. URL: <https://news.err.ee/1609159579/estonian-funeral-culture-undergoing-a-mini-revolution>

¹⁷ Begravningslag nr: 1990:1144, 1990-12-06. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/begravningslag-19901144_sfs-1990-1144/

Слід відзначити, що у Швеції Законом не передбачено біопоховання померлого.

США. У США Правилами про поховання, прийнятими Федеральною торговою комісією 30 квітня 1984 року¹⁸, передбачено три види поховань:

– «традиційні» повні похорони, які включають в себе офіційну похоронну службу, використання катафалка для транспортування тіла до місця поховання та кладовища, а також поховання або кремацію останків;

– пряме поховання – характеризується тим, що тіло ховають зазвичай у простому контейнері, відвідування померлого не передбачається, тому бальзамування не потрібне, панахида проводиться біля могили або пізніше;

– кремація – характеризується тим, що тіло кремують після смерті, без бальзамування, кремовані останки поміщають в урну або інший контейнер. Останки можна зберігати вдома, поховати, помістити в склепі чи ніші на кладовищі, поховати чи розвіяти.

Зазначені види поховань у США є найбільш поширеними, проте в окремих штатах застосовується вид поховань як біопоховання (компостування, природне органічне розкладання).

У 47-ми штатах США дозволено, так зване, домашнє поховання близької людини, яке здійснюється на власній приватній земельній ділянці, за відповідним дозволом. Проте, у штатах Індіана, Каліфорнія та Вашингтон такий вид поховань заборонений.

В 11 штатах США, включаючи Вашингтон, Нью-Йорк та Аризону, також існує особливий вид поховання, коли тіло ховають без труни або у біорозкладній труні (так зване компостування (природне органічне розкладання) людського тіла, що вважається найбільш екологічним). Біопоховання тіл померлих вперше було застосоване компанією Resompose, що базується в місті Сіетл, в 2021 році. Загальна вартість поховання компанією Resompose становить 7000 доларів США, що включає всі процеси, пов'язані з компостуванням. Для порівняння, середня вартість похорону з кремацією в 2021 році в США становила 6970 доларів США, а середня вартість традиційного похорону з прощанням та похованням – 7848 доларів США. Слід зауважити, що рівень поховання шляхом кремації тіл померлих у США наразі становить понад 60 % і прогнозується його зростання до 81,4% до 2045 року¹⁹.

Висновки

В Україні законодавство про поховання визначає три види поховання померлих осіб: закопування в могилі труни з тілом померлого; спалювання в крематорії труни з тілом померлого та закопування в могилі чи розміщення в колумбарній ніші урни з прахом померлого; розвіювання праху померлого. Встановлюючи такий вид поховання померлих осіб, як розвіювання праху померлого, Закон України «Про поховання та похоронну справу», однак, не

¹⁸ The Funeral Rule on April 30, 1984. URL: <https://www.ftc.gov/business-guidance/resources/complying-funeral-rule#introduction>

¹⁹ Human composting – a green alternative to traditional burials. URL: <https://geographical.co.uk/news/human-composting-a-green-alternative-to-traditional-burials>

передбачає порядку його здійснення: не визначено місцевостей для проведення такого розвіювання, його способу тощо.

У контексті цього дослідження увага приділена аналізу зарубіжного досвіду правового регулювання розвіювання праху померлого як виду поховання померлих осіб, а також біопоховання (або екологічного поховання), що є видом поховання померлих осіб, який поступово набуває актуальності у світовій практиці.

Слід зазначити, що законодавством усіх розглянутих держав передбачено такий вид поховання, як кремація тіла померлого (*Польща, Хорватія, Литва, Естонія, Швеція, США*). Проте, у *Польщі* заборонено розвіювати прах померлого. Натомість законодавство інших держав дозволяє здійснювати розвіювання праху померлого. Наприклад, у *Хорватії* – на природі (у морі, річках, лісах, горах, на луках тощо); у *Литві* – на спеціально відведеному для цього майданчику на кладовищі, не ближче 5 км від узбережжя Балтійського моря, у річках, за винятком урбанізованих територій та пляжів, або іншим чином, у порядку, встановленому Правилами утримання кладовищ; у *Швеції* – у меморіальному гаю чи в іншому місці, відмінному від кладовища; у *США* законодавство не визначає місць, де прах померлого може бути розвіяний. В *Естонії* питання розвіювання праху померлого взагалі Законом не врегульоване, а отже, враховуючи відсутність законодавчої заборони розвіювати прах померлого, все частіше прах розвіюють у морі (Талліннській затоці).

Таким чином, враховуючи досвід проаналізованих держав щодо регулювання питання розвіювання праху померлого, слушним видається законодавчо визначити місця (території) в Україні, де може здійснюватися розвіювання праху померлого, враховуючи при цьому вимоги санітарно-епідеміологічного законодавства України.

Біопоховання (екологічного поховання) не є поширеним видом поховання. Так, у *Польщі* законодавством не передбачено здійснення біопоховання. Проте, у цій державі є «Ліс пам'яті», в якому дозволяється проводити екологічно чисті поховання померлих в біорозкладних урнах. У *Литві* та *Естонії* питання біопоховання законодавчо не визначені, утім про це вже ведуться дискусії і, як вбачається з діяльності деяких похоронних бюро, такі види поховання вже зрідка застосовуються. В 11 штатах *США* застосовується біопоховання, коли тіло померлого ховають без труни або у біорозкладній труні.

У *Таблиці 2* наведені відомості про правове регулювання розвіювання праху померлого та біопоховання як видів поховання померлих осіб, на прикладі держав, що досліджувалися.

Таблиця 2

Держава	Законодавство	Розвіювання праху померлого	Біопоховання (екологічне поховання)
Польща	Закон про кладовища та поховання померлих	заборонено	Законом не передбачено
Хорватія	Закон про похоронні послуги	дозволено	Законом не передбачено
Литва	Закон про поховання людських останків	дозволено	Законом не передбачено
Естонія	Закон про кладовища	Законом не врегульовано	Законом не передбачено
Швеція	Закон про поховання	дозволено	Законом не передбачено
США	Правила про поховання, прийняті Федеральною торговою комісією; законодавство штатів	дозволено	дозволено в 11 штатах США

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

При підготовці матеріалів було використано інформацію із бази ECPRD. Відповідні матеріали не призначені для використання у власних наукових дослідженнях.